

SISUKORD

AINEVALDKOND: VALIKAINE FILOSOOFIA.....	2
ÜLDOSA	2
AINEKAVA.....	11
ÕPPEAINE NIMETUS: FILOSOOFIA	11
Õppeaine kirjeldus:.....	11
Kooliastme teadmised, oskused, hoiakud.	12
Õpitulemused	14
Õppesisu.....	15

AINEVALDKOND: VALIKAINE FILOSOOFIA

ÜLDOSA

VALDKONNAPÄDEVUS

Oma ajaloolise rolli tõttu teadusharude kujunemises on filosoofia olemuslikult valdkondade piire ületav õppeaine.

Gümnaasiumi filosoofiaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb ära filosoofilisi küsimusi, teab nende eri lahendusi ja mõistab filosoofia käsitusviisi loomust;
- 2) koostab kehtivaid arutluskäike, mõtestab lahti teiste omi ning rakendab seejuures filosoofilise mõtlemise võtteid;
- 3) mõtestab oma kogemusest lähtudes lahti praktilise ja teoreetilise filosoofia küsimusi;
- 4) iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate olulisemate käsitluste, mõistete ja autorite kaudu;
- 5) hindab kriitiliselt oma uskumusi ja väärtushoiakuid õppeaines omandatu valguses.

AINEVALDKONNA ÕPPEAINED JA AINETUNDIDE JAOTUS

Ainevaldkonda kuulub üks õppaine, mille taotletavate õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid kooliastmeti järgmised:

Õppeaine	gümnaasiumiaste
Filosoofia	2 kursust: „Sissejuhatus filosoofilisse mõtlemisse“ ja „Tänapäeva filosoofilised küsimused“

VALIKKURSUSE „FILOSOOFIA“ KAUDU KUJUNDAVATE ÜLDPÄDEVUSTE TOETAMINE

Õpilastes kujundatavad üldpädevused:

Kultuuri- ja väärtuspädevus - tutvub antiikaja mõttekultuuri eripäraga ning mõningate olulisemate mõjudega Lääne kultuurile tervikuna, kuni tänapäevani välja; mõistab, et teaduslik maailmapilt pole ainuvõimalik ja universaalne mõttemudel, vaid on kujunenud teatud ajastul teatud kultuurikontekstis; mõistab, et ei ole olemas lihtsat ja universaalset inimese määratlust, vaid see erineb eri ajastutel ja kultuurides; mõistab senisest täpsemalt ja üldisemalt teaduse ajaloolisi taustu ning väärtuspingeid teaduse/mitteteaduse eristusjoone tõmbamisel usundiõpetuses on oluline teema näidata fundamentalistlikul piibli tõlgendamisel tekkivaid ohte; saab aru sellest, kuidas keskkonnakäsitused tulenevad kultuuris käibivatest üldistest uskumustest ja väärtustest;

Sotsiaalne ja kodanikupädevus - mõistab moraalivaidluste elulist tähtsust ühiskondlike praktikate kujundamisel; adub globaalprobleemide filosoofilist sisu; mõistab ühiskonnakorralduslike vaidluse taustal asuvaid filosoofilisi väärtusvaidlusi; mõistab, et ühiskondlike vaidluste taustal on olulised vaidlused moraalse väärtuste üle; süvendab veelgi enesepilti; mõtestab enda suhet ja vastutust keskkonnaprobleemidega seoses;

Enesemääratluspädevus - avastab enda arutlusvõimet, õpib oma mõtteid kriitiliselt analüüsima ja paremini sõnastama; oskab enda uskumuste teadmishinnatust hinnata ja kriitiliselt kaaluda; mõtestab õpitud materjali oma elu kontekstis - mida mul on võimalik teada, mille alusel võtan hoiakuid küsimustes, kus kindel teadmine on võimatu, mis kriteeriumite alusel eristan elus tõde ja valet? mõtestab ennast moraalse olendina õpitud teooriatest lähtudes; selitab normatiivsete seisukohavõttude kaudu õpitud probleemidele enda identiteeti ja maailmapilti;

Õpipädevus - õpilane planeerib aktiivselt õpiprotsessi ning asub kujundama õpistrateegiat; omandab oskusi, mille abil analüüsida nii tekste kui vaidlusi, nii argielus kui mistahes teistes õppeainetes; õpilane suhtub kriitiliselt teda kõikjal ümbritsevasse infovälja; oskab informatsiooni usaldusväärtust kriitiliselt sõeluda; püüab rakendada õpitud tunnetusteoreetilisi eristusi enda õpistiili kujundamisse; kinnistab pidevalt õpitud mõtlemisoskusi, kujundades isiklikku õpistiili;

Suhtluspädevus - saab aru, kuidas ühesugune arusaam mõistete definitsioonidest või selle arusaama puudumine mõjutab arutlemist ja vaidlemist; suudab vaielda emotsionaalselt keerulistel teemadel viisakalt ja selgelt; harjutab pidevalt viisaka dialoogi pidamist keerukatel teemadel;

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus - mõistab loodusteadusliku mõtlemise olulisi komponente ning nendevahelisi seoseid; süveneb veelgi põhjalikumalt loodusteadusliku mõtlemise filosoofilistesse eeldustesse;

Ettevõtlikkuspädevus - mõtleb kriitiliselt ja loovaalt, õpib probleeme käsitledes tõusma üldisemale abstraktsele tasandile; mõistab majandussfääri ja poliitilise sfääri läbipõimumist; mõistab keskkonnaprobleemide ja majanduse tihedat vastastiksõltuvust ning sellest tulenevaid filosoofilisi dilemmasid;

Digipädevus - saab teadlikuks digikeskkonna ohtudest konstruktiivsetele vaidlustele (nende keskkondade afektiivsust ja eelarvamuslikkust soosivast mõjust inimestele); õpib ennast selgelt ja argumenteeritult väljendama; viib edukalt läbi allikaotsinguid ning hindab õpitud oskuste abil kriitiliselt digitaalsfääris leiduvat informatsiooni.

LÕIMINGU RAKENDAMISE VIISID

Oma ajaloolise rolli tõttu teadusharude kujunemises on filosoofia olemuslikult valdkondade piire ületav ning lõimiv katusõppeaine. Võimaluse korral võiks kavandada lõimingut mõne teema või probleemi käsitlemisel eri õppeainete õpetajate koostöös. Lõimumispunktideleidmisel tuleks lähtuda muuhulgas:

- 1) filosoofilise mõtlemise viisidest ja näitlikustada nende seoseid õppeainete aluseks olevate teadusharude meetodite, tõendamise viisi ja kasutatavate keeleliste vahenditega;
- 2) filosoofia ajaloolistest mõtteliinidest ja näitlikustada nende seoseid õppeainete aluseks olevate teadusharude ja nende uurimisala arengulooga;

3) filosoofia arutlusteemade seostest eri õppeainete ainesisu ja oskustega, ning kodaniku-, väärtus-, tehnoloogia-, enesemääratluse jt õppekava üldpädevustega.

Lõiming ei peaks piirduma seoste loomisega eri õppeainete vahel, vaid võiks hõlmata ka õppekäike ja aktiivset dialoogi teadusasutuste vm instituutide ja nende kõneisikutega väljastpoolt kooli.

Filosoofilise mõtlemise õppimist lõimitakse iseäranis õppeainetega, mis arendavad suulist ja/või kirjalikku arutlus- ning väljendusoskust. Lõiming reaal- ja loodusainetega annab võimaluse vaadelda mõtlemise vormilist rangust ja tõenduspõhisust kooskõlas avastuslikkusega, lõiming humanitaarainetega keelelist täpsust kogemuse kultuuriliste ja ühiskondlike aspektide väljendamisel. Vältimatu on leida mõtlemisvõtete vallas lõimimiskohad loogika ja matemaatika, kunsti ja kirjanduse õppeainete, samuti uurimistöö aluste kursustega. Koos teiste õppeainetega toetab filosoofia õpilaste kujunemist aktiivseks tõlgendajaks passiivse vastuvõtja asemel, pakkudes vahendeid ja praktikat ühiskonnas oluliste aruteluteemade kriitiliseks tõlgendamiseks. Filosoofia õppeaine toetab kriitilise mõtlemise arendamise kaudu õpilaste meedia- ja infopädevuse kujunemist.

Kuna filosoofia ainevaldkond on oma olemuselt üldistav, siis hõlmab või puudutab filosoofia õppeaine väga paljusid muudes ainetes käsitletavaid teemasid. Olemuslikud lõimimiskohad on süstemaatiliselt ettekujutatavad seoses õppeprotsessi kõigi käsitlusaladega. Samuti toetab filosoofia õppimine kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi, täpsemalt vt konkreetsete fookusteemade juurest.

Filosoofia ainevaldkonnale spetsiifiliste teemade hulgas on esmalt mõtteliinid otseselt lõimitavad ajaloo aines õpitavaga, kuid samas ka kirjandusega, kuna filosoofia teosed on sageli ka kirjanduse klassikaks. Ainevaldkonna spetsiifika raames on filosoofia õppesisu lõimitav aga kõigi teiste valdkondadega, mida püüab filosoofia oma käsitlustesse hõlmata, sh teaduste süsteemi kui sellisega.

Eripärasem on lõimimine filosoofilise mõtlemise vallas, kus on lõimimine eelkõige seoses emakeele ja selle väljendusõpetusega (sh ka grammatikaga ja võõrkeeltega), aga ka rangemate tehiskeeltega nagu nt matemaatika spetsiifiline keel, mis lõimub tihedalt filosoofilist loogikat puudutavate osadega õppeainest. Mõtlemise harjutamise osas on aga lõiming tugev teiste ainetega, kus kaalutleval arutlusel on suur osa, nt ajalugu, aga ka nende ainetega, kus sooritatakse rangemalt piiritletud mõtlemisharjutusi, nt matemaatika, füüsika või keemia

tekstülesanded. Arutelu heade tavade osas on lõimimine tugevaim ainetega, kus on oluliseks õppevormiks diskussioon, taas on näiteks ajalugu või kirjandus, erilises rollis on aga nt ühiskonnaõpetus, mille poolt rõhutata vaid demokraatia printsiipe ja avaliku demokraatliku debati häid tavasid kannab endas ka filosoofiline arutelu. Mõtlemistehnikate kirjaliku vormiga seoses on lõimimine tugev ainetega, kus väljendatakse oma arutlusi kirjalikus vormis ja põhjendades, taas on näideteks emakeel koos kirjandi kirjutamisega ja ajalugu ning kirjandus oma tõlgenduslike kirjalike harjutustega.

Arutlusteemade poolt puudutavate küsimustega lõimimine on taas omaette kategooria. Teadmiskiiside teema on lõimitav universaalselt kõigi ainetega, kuna selle teema sihiks ongi käsitleda teadmiskiise, mis on rakendatud eri elualadel, ainetes, teadusharudes jne. Seejuures on peaaegu kõik gümnaasiumis õpitavad ained oma teadusvastega, kehaline kasvatus on seotud kehakultuuri kui teadusliku uurimisvaldkonnaga, kirjandus on seotud kirjandusteadusega, ühiskonnaõpetus on seotud riigiteaduste ja sotsioloogiaga, kunstiõpetus kunstiteadusega jne. Seega on teadmiskiiside käsitlemise puhul oluline lõimida ülejäänud õppeaineid ka nendega seotud teadustega ning nende teadmiskiisidega. Lisaks sellele on teadmiskiiside teema puhul oluline lõimida õppimist õpilase enda kogemusega nendest teadmiskiisidest, mida ta ise rakendab või tema ümber rakendatakse.

Väärtuste teema on lõimitav kõigi õppeainetega, kus on rõhutatud väärtusküsimused, sh eriti humanitaarsema suunitlusega ained nagu ajalugu, kirjandus, kunstiõpetus, usundiõpetus, ühiskonnaõpetus jms, aga samas on väärtusküsimuste filosoofiline analüüs ise sageli pigem loogika printsiipidel põhinev ja seega lõimitav ka matemaatika jt reaalainetega.

Väärtusküsimused ilmnevad ka kooli kontekstis eneses ja õppetundides tehtavates ülesannetes, seega on väärtuste teema lõimitav ka väga üldises mõttes, saab käsitleda süstemaatiliselt väärtusküsimusi, mis tulevad välja õppimises, koolis toimivates suhetes, koostöös, konkurentsis, hindamises jne. Väärtusküsimused sobivad väga hästi õpilase isikliku maailmapildi tervikuks lõimimise toetamiseks.

Ühiskonna ja keskkonna küsimused on samuti väärtusküsimused ning on lõimitavad samas mõttes, kuigi rõhuasetusega just ühiskonnaõpetusele, bioloogiale, geograafiale, keemiale, füüsikale kui valdkondadele, mis pakuvad meile taustainformatsiooni meid ümbritseva elukeskkonna iseloomu, selle oluliste komponentide ja selle ratsionaalse korraldamise osas.

Lisaks eelnevatele on võimalik filosoofiat lõimida informaatika valdkonna ainetega, kui kasutada esseede kirjutamiseks, info otsimiseks, seminaride läbiviimiseks jms IKT vahendeid.

Kuna võimalusi lõimimiseks on filosoofia õppeaine üldise iseloomu tõttu väga palju, siis on õige läheneda sellele klassi huvidest lähtuvalt ja võimalikult loovalt. Lõimivaid õppeülesandeid võib anda õpilastele seoses teiste õppeainetega, kuid kõige tulusam on teha otsest koostööd teiste ainete õpetajatega. Koostöö teiste ainete õpetajatega on eriti otstarbekas just õppeainete ja nende vastavate eriteaduste teadmisviiside käsitlemisel. Filosoofia õppeaine valdkonnaülese iseloomu tõttu on filosoofiaõpetajal hea võimalus võtta enda peale lõimimise eestvedamine gümnaasiumiastmes. Kindlasti oleks selle juures abi koostööst teiste gümnaasiumi aineülesete valikkursuste õpetajatega.

Filosoofia arutluslikkus võimaldab lõimida filosoofiat ka päevakajaliselt oluliste teemade filosoofiliste aspektidega, nt analüüsida ajakirjanduses leiduvaid väiteid kriitilise mõtlemise vahenditega, leida eetilisi dilemmasid jms.

Filosoofia üldisuse tõttu on oluline kinnistavalt lõimida teemasid ka ainesiseselt. See annab käsitletavatele teemadele tugevama raamistiku ja hõlbustab arusaamist filosoofia ainevaldkonnast.

AINEVALDKONDLIKUD HINDAMINE ERISUSED

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamise täpsem korraldus määratakse kooli õppekavas. Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnangu, kusjuures tähtis on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi enesehindamiseks. Kontrolli ning hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase ainealasest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid peavad olema mitmekesised. Filosoofias hinnatakse eelkõige neid spetsiifilisi oskusi, mille kujundamine on filosoofiaõpetuse peamisi eesmärke, st filosoofilise arutluse mõistmist ja selle koostamist, filosoofilise mõtlemise viiside rakendamist, oluliste filosoofia mõistete selgitamist ja kontekstis kasutamist. Hinnatavad ülesanded arendavad loovust ning iseseisvat mõtlemist, kuid eeldavad filosoofia mõistete ja mõtlemisvõtete plaanipärasest rakendamist.

Filosoofias on pideva mõtlemisviiside tagasisidestamise vajaduse tõttu kaalukas kujundav hindamine. Kokkuvõttev hindamine on filosoofiaõppes teisejärguline, kuid piisav rahuldava taseme tuvastamiseks. Aktiivse suulise arutlusoskuse hindamiseks sobib individuaalne või rühmaväitlus, teste on võimalik teha mõistete definitsioonide ja seoste tundmise või loogikaülesannete vallas. Soovitav on olulise hindamisvormina kasutada essee koostamist. Esseed koostatakse etapiviisil, liites omavahel kujundava ja kokkuvõtva hindamise võtteid. Essee puhul hinnatakse eelkõige arutlusoskust; kirjanduslikku meisterlikkust ja originaalsust tunnustatakse teisejärgulisena, kuid nõutakse elementaarsete emakeele- ja kompositsioonireeglite järgimist. Paremate esseekirjutajate julgustamine ja juhendamine üleriiklikul filosoofiaolümpiaadi eelvoorus osalemiseks on hea viis toetada andekamate õpilaste eneseteostust.

ÕPPEKORRALDUSE ERISUSED

Arutlusoskuse ja iseseisva mõtlemise arendamiseks peab õpilane olema tunnis valdavalt aktiivses rollis. Õpetaja on õpilastega sarnaselt uurivas, küsivas või õppivas ning sealhulgas eksivas rollis, kuid on oma suuremate teadmiste ja arendatud oskustega nõu, hinnanguid ning sihte andev autoriteet. Õpilase ülesanne on õppida jälgima filosoofilise mõtlemise viise ja rakendada selle võtteid. Õpilane väljendab ning selgitab isiklikke ja tunnis omandatud vaateid ning püüab olla seejuures filosoofiliselt adekvaatne ja järjekindel. Õpetaja tagasisidestab õpilaste katsetusi jooksvalt ja annab soovitusi ning juhiseid edaspidiseks. Õpilaste aktiivsuse suurendamiseks on otstarbekas kaasata nad õppetunni kavandamisse ja juhtimisse, muuta õpe uurivaks ning õpilaste eelteadmiste, huvide ja võimete arvustavaks. Selle juures võib olla oluline roll koolivälise tegelikkusega suhestumisel, ühiskonnas toimuvate debattide analüüsimisel

kriitilise mõtlemise abil, kasutades erinevaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid. Arutluste juhtimise ning mõistete ja käsitlusviiside tutvustamise kõrval on õpetaja ülesanne toetada õpilase identiteedi ja maailmavaate kujunemist. Õpetaja ei tohi esitleda ega peale suruda oma isiklikke filosoofilisi vaateid, vaid peab tutvustama ka neist eristuvaid ja neile vastanduvaid seisukohti ning andma õpilastele võimaluse põhjendada ja kujundada välja oma isiklikku seisukohta. Filosoofiakursuste kolme käsitlusala, st filosoofia ainevaldkonna, filosoofilise mõtlemise ja filosoofiliste küsimuste aruteluteemade omavahelist proportsiooni jälgides on võimalik õpet dünaamiliselt kohandada konkreetse kooli või klassi vajadustega, nt filosoofia ajaloo mõtteline võib esimese ja teise valikkursuse vahel ümber tõsta või mugandada neid seoses arutlusteemade valikuga.

ÕPPEKESKKONNA ERISUSED

Filosoofia õppimiseks loob võimalused keskkond, kus kõigil õpilastel on turvaline arutluskäike väljendada ning süsteemselt toetatakse ka nende osalemist, kelle jaoks avalik arvamuse avaldamine ja esinemine pole loomulik. Kuna õppeviiside hulka kuuluvad nii kirjalikud harjutused, suuline väitlus kui aktiivsed meetodid ja digivahendite kasutamine, on parimad ruumid sellised, kus saab igäüks endale leida mugava viisi õppetöös osalemiseks.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldatavateks tegevusteks nagu rühmatööd, ringivestlused jt rolli- või õppeharjutused;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, mh mälu- või ametiasutuses;
- 2) kasutada füüsilisi ning digitaalseid õppematerjale ja -vahendeid, mh digikeskkonnad essee ühiskirjutamiseks ja hindamiseks, väitluse läbiviimiseks ja hindamiseks, argumentatsioonivigade kaardid väitluse tagasisidestamiseks;

3) õppekäike ja kohtumisi eri valdkondade esindajatega.

AINEKAVA

ÕPPEAINE NIMETUS: FILOSOOFIA

Õppeaine kirjeldus:

Filosoofia esimeses kursuses „Sissejuhatus filosoofilisse mõtlemisse“ on rõhk filosoofilise mõtlemise viiside tundmaõppimisel ja võtete harjutamisel arutluses. Teine kursus „Tänapäeva filosoofilised küsimused“ süvendab esimesel kursusel omandatud põhioskusi, pöörates tähelepanu teadmisi viiside, väärtuste ning ühiskonna ja keskkonna filosoofilisele käsitlemisele. Kursuste õppetegevuste tuumaks on õpilase mõtlemisoskuste arendamine, teadmis- ja eluvaldkondade olulisi aruteluteemasid filosoofilise mõtlemise vahenditega käsitlemise kaudu ning selle kaudu õpilaste arusaamise kujundamine filosoofia ainevaldkonna loomusest ning rakendustest.

Õppeaine on moodustatud kolmest peamisest käsitlusalast:

- 1) filosoofia ainevaldkond;
- 2) filosoofiline mõtlemine;
- 3) arutlusteemad filosoofilistest küsimustest. Need käsitlusalad moodustavad filosoofiaõppes ligikaudu võrdsed osad.

Filosoofia ainevaldkonnaga tutvudes omandatakse teadmisi filosoofia mõistetest, valdkondadest, harudest, ajaloost ja rollist. Filosoofilise mõtlemise viise harjutatakse nende võtete korrektse rakendamise kaudu suulises ja kirjalikus vormis. Arutlusteemadeks on filosoofilised küsimused teadmisi viiside, väärtuste ning ühiskonna ja keskkonna kohta. Õppeaine aluseks on filosoofia akadeemilise uurimisvaldkonna tulemused, mida esitatakse õpilasele jõukohaselt ja tähenduslikult ning didaktiliselt otstarbekohaselt.

Valikaine eesmärk on arendada õpilaste suutlikkust arutleda ainevaldkonna teemade üle. Selleks õpitakse peamisi mõisteid ja käsitlusviise, mis on olulised ainevaldkonna mõistmiseks, esmane ülevaade filosoofia ajaloo periodiseeringust ja perioodidele iseloomulikest mõtteliinidest. Filosoofia ajaloo käsitlemine mõtteliinide kaudu tähendab keskendumist perioodidele iseloomulikele ideedele, nende muutumisele ja rollile filosoofia ajaloos.

Filosoofia eripära on arutluse kandev roll õppimisel. Seetõttu on filosoofilise mõtlemise suuline ja kirjalik harjutamine õppeaine olemuslik osa, mida arendatakse argumenteerimise ja tõlgendamise harjutamise kaudu. Eesmärk on õppida rakendama argumenteerimise ja tõlgendamisetehnikaid korrektselt vabas filosoofilises arutelus ning töös filosoofilise tekstiga. Filosoofilise mõtlemise viiside omandamiseks õpitakse peamisi arutlustehnilisi termineid ja praktilisi ning levinud võtteid. Head tavad väljenduvad asjakohases suhtumises filosoofilisse arutlusse, sh tõsisis suhtumises argumentidesse ja lugupidavas suhtumises nende esitajasse, lugeja ning kuulaja austamises, mõtete arusaadavas väljendamisest ning arutelule ja kriitikale avatuses. Filosoofiline arutelu aitab analüüsitavaid teemasid mõtestada. Kriitilises arutelus lähtutakse erinevatest filosoofilistest eeldustest ja käsitlusviisidest. Arutluses filosoofiliste seisukohtade üle ei piirdata arvamuse avaldamisega, vaid ühtlasi põhjendatakse ning arutatakse eri põhjenduste paikapidavuse üle, rakendades kriitilise mõtlemise tööriistu.

Õppetegevuste põhiosa moodustab filosoofiliste küsimuste avamine filosoofilise mõtlemise vahenditega. Filosoofilised küsimused lähtuvad teadmisiisidest, väärtustest ning ühiskonna ja keskkonna kestlikkusest. Arutlusõpe koosneb teoreetilisest ning praktilisest osast. Teoreetilisest osast tutvutakse järk-järgult teemade käsitlemiseks vajalike mõistete ja käsitlusviisidega. Praktilise suunitlusega konkreetseid arutlusküsimusi valides ning neid mõtestades arvestatakse õpilase kogemusega, st millega ta oma elus on kokku puutunud või mis on tema jaoks tähenduslik.

Kooliastme teadmised, oskused, hoiakud.

Valikkursuse – „Sissejuhatus filosoofilisse mõtlemisse“ ainevaldkonnaspetsiifiline eesmärk on anda esmane ülevaade filosoofia ainevaldkonnast ja sellele iseloomulikust käsitluslaadist.

Filosoofia ainevaldkonna õppesisu:

Filosoofia valdkonnad. Filosoofilised küsimused ja nende eripära. Filosoofia ajaloo periodiseering. Perioodidele iseloomulikud filosoofilised küsimused ja valdkonnad ning neid küsimusi esitavad ja valdkondi käsitlevad filosoofid. Filosoofilise mõtlemise algus ja selle tähendus. Mõtlemise ja filosoofia roll inimelus, kultuuris ning ajaloos. Filosoofia ning teadus, religioon, kirjandus ja elu. Filosoofilise mõtlemise ja käsitletavate arutlusteemadega seonduvad olulised mõisted, mõtteliinid ning filosoofid koos oma iseloomulike väidetega.

Käsitletavat mõtteliinid:

- 1) antiikfilosoofia ja filosoofilise mõtlemise kujunemine;
- 2) keskaja filosoofia ja mõtlemise rakendamine usu teenistusse;
- 3) uusaja filosoofia ning eksperimentaalse loodusteaduse sünni;
- 4) uusaja filosoofia ja indiviidi/subjekti esile kerkimine;
- 5) uusaja filosoofia ning valgustuse mõtlemine.

Õpitulemused.

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) iseloomustab filosoofia ainevaldkonda ja filosoofilist käsitlusviisi, eristades seda teaduste jt eluvaldkondade omast;
- 2) eristab filosoofia valdkondi ja arutleb neile omaste küsimuste üle;
- 3) iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate neile omaste käsitluste, mõistete ja autorite kaudu.
- 4) tunneb mõningaid tähtsamaid arutlus- ja tõlgendustehnilisi termineid ning märkab nende rakendamise kohti filosoofilises arutluses;
- 5) tunneb filosoofilise arutluse häid tavasid ning märkab nende rakendamise kohti lugemises, kõnelemises, väitluses ja kirjutamises;
- 6) sõnastab korrektseid filosoofilisi küsimusi ning arutleb vastuste üle, jäädes filosoofilisele arutlustasandile ja järgides argumentatsioonireegleid;

- 7) loeb filosoofilist teksti ning koostab juhendamisel lihtsama filosoofilise essee.
- 8) arutleb teadmisviiside, väärtuste ning ühiskonna ja keskkonna lihtsamate filosoofiliste küsimuste üle, eristades filosoofilist arutelu tavaarutelust;
- 9) väärtustab filosoofilist arutlust ja selle tulemusi, kuid annab endale aru tulemuste suhtelisusest, st nende seotusest eri käsitlusviiside ning aluseeldustega.

Valikkursuse – „Tänapäeva filosoofilised küsimused“ kursuse eesmärk on tutvuda põhjalikumalt filosoofia ainevaldkonna pakutava mõtlemise ajaloo käsitlusega ning mõtestada filosoofia eri rolle tänapäeva maailmas. Teisel kursusel on arutlusteemade süstemaatiline käsitlemine juba omaette eesmärk ning seda tehakse, toetudes esimesel kursusel omandatud filosoofilise mõtlemise viisidele. Arutlusteemasid mõtestatakse eri vaatenurkadest ning seoses filosoofiaajalooliste mõtteliinidega. Lähtuvalt kooli või klassi eripärast võib arutlusteemade omavahelisi proportsioone muuta.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õpilane:

- 1) mõtestab filosoofia erinevaid rolle tänapäeva maailmas, lähtudes omandatud teadmistest filosoofia harudest, koolkondadest ja neile vastavatest rakendusalaadest;
- 2) iseloomustab filosoofia ajaloo klassikasse kuuluvaid olulisemaid käsitlusi ning mõiste- ja ideeajaloolisi pöördepunkte;
- 3) iseloomustab filosoofia ajaloo perioode mõningate neile omaste käsitluste, mõistete ning autorite kaudu;
- 4) rakendab mõningaid kriitilise mõtlemise ja filosoofilise tõlgendamise võtteid filosoofilises arutluses;
- 5) rakendab peamisi filosoofilise arutluse häid tavasid tundides osaledes, jõukohast allikateksti mõtestades ning esseed koostades;
- 6) arutleb teadmisviiside ja teaduslikkuse filosoofiliste küsimuste üle, toetudes omaenda kogemusele;
- 7) arutleb väärtuste ja nende toimimise filosoofiliste küsimuste üle, lähtudes elementaarsest väärtusõpetuse oskussõnavarast ning tuginedes oma kogemustele;

- 8) arutleb ühiskonda ja keskkonda käsitlevate filosoofiliste küsimuste üle;
- 9) teadvustab enda aktiivselt mõtlevat rolli elu- ja teadusvaldkondade, väärtusküsimuste ning ühiskonna ja keskkonna küsimuste mõtestamisel ning arutleb selle mõtestamise filosoofilise iseloomu üle.

Õppesisu

Filosoofilise mõtlemise eesmärk on süvendada esimesel kursusel omandatud põhiteadmisi ja - oskusi ning tutvuda väidete formaliseerimise ja allikatekstide tõlgendamise põhitõdedega. Teine filosoofia kursus süvendab filosoofilise mõtlemise oskusi keskendudes teadmisviiside, väärtusküsimuste ja ühiskonna ning keskkonna küsimuste käsitlemisele filosoofilises arutelus ja andes seejuures eesmärgistatud ülevaate filosoofia ideedeajalooliset plaanist. Teadmise mõistmise ajalooliste juurte mõtteliin püüab õpilastele anda tausta selleks, et mõista mil viisil 20. sajandi filosoofia ja eriti see osa filosoofiast, mida ka teadustes ning teaduse küsimuste analüüsimisel rakendatakse, kuidas see erineb varasemast filosoofiast. Süvendatakse oma teadmisi eetika põhimõistetest ning kasutatakse neid arutlemisel tänapäeva eetiliste küsimuste üle. Õpitakse eetika printsiipide rakendamist praktiliste probleemide käsitlemisel eri elu valdkondades (spordis, äris, ajakirjanduses, teaduses, keskkonnahoius, meditsiinis jne).

Käsitletavat mõtteliinid:

- 1) tänapäevase teadmise ja teaduse mõistmise ajaloolised juured;
- 2) tänapäeval olulisi teadusekäsitlusi;
- 3) tänapäeval olulisi eetikateooriaid;
- 4) tänapäeval olulisi inimesefilosoofia voole;
- 5) tänapäeval olulisi ühiskonnafilosoofia ja keskkonnafilosoofia alusseisukohti.